

Introducció

Walter Cruells, Anna Gómez i Miquel Molist

Les restes ceràmiques han estat, tradicionalment, un dels elements del registre material més recurrents en la majoria d'excavacions arqueològiques. Per la seva importància en nombre i característiques morfològiques, han estat utilitzades fins fa ben poc com un dels indicadors cronològics més consolidats pels arqueòlegs a l'hora d'establir marcs culturals i temporals de les societats primitives. La classificació de les ceràmiques a partir de sèries d'atributs comuns en grups més o menys amplis definia tipologies que, alhora, permetien ordenar i catalogar les col·leccions, per proposar uns grups culturals definits com uns marcs cronològics relatius que es podien comparar amb conjunts d'altres jaciments.

Els darrers anys, però, els estudis sobre les restes ceràmiques s'han vist incrementats d'una manera considerable i diverses disciplines ens apropen a un marc interpretatiu molt més ampli del que havíem tingut fins ara. Les noves tecnologies permeten aplicar un ventall d'anàlisis molt diverses que involucren disciplines com la física, la química...

Per tal d'apropar una mica més els lectors de COTA ZERO a algunes d'aquestes noves tendències en els estudis de les ceràmiques, el dossier d'aquest número aplega un total de nou articles que s'endinsen en disciplines vinculades a l'arqueometria i al camp de les analítiques, en la sistematització de l'ordenació, la classificació i el registre tipològic de les ceràmiques o en la interpretació des d'una perspectiva etnoarqueològica o funcional. D'aquesta manera, contribuïrem a fer-ne una divulgació des d'una perspectiva pedagògica.

En un primer bloc la col·laboració de diversos investigadors se centra en diverses variants del món de les analítiques fisicoquímiques. Així, l'article de X. Clop presenta una introducció als estudis petrogràfics i a les anàlisis dels components minerals presents en les pastes ceràmiques per mitjà de l'aplicació de làmines primes i del microscopi de llum polaritzada, mètode que es basa en l'observació directa de determinades característiques del material. Aquestes anàlisis resulten de gran interès com a indicadors per establir hipòtesis com pot ser la possible provenença, però també permeten determinar diferents aspectes de la tecnologia aplicada en el procés de producció de les manufactures ceràmiques com ara el tractament de les superfícies, les decoracions aplicades o determinats aspectes dels processos de cocció. En un segon article, J. Buxeda, M. Madrid, J. G. Iñáñez i L. Vila presenten una introducció als estudis de l'arqueometria ceràmica amb una aproximació a la identificació de les primeres matèries per a les fabricacions ceràmiques, a les anàlisis químiques i a la determinació de les concentracions elementals i les seves proporcions per mitjà de la Fluorescència de Raigs X, l'Activació Neutrònica o les tècniques de Plasma acoblat inductivament. S'hi tracten també les tecnologies aplicades i la cadena conductual dels artefactes com a expressió econòmicosocial d'una comunitat. Clou aquest primer bloc una aportació innovadora d'Y. Gallet sobre la memòria magnètica de les terres cuites de procedència arqueològica. L'article es basa en l'arqueomagnetisme, una disciplina que descansa sobre l'anà-

lisi de les propietats magnètiques dels materials arqueològics que han experimentat una coccio en el moment de la fabricació o de la utilització. Fins fa poc, l'estudi arqueomagnètic permetia identificar una regió segons les direccions i les intensitats successives del camp geomagnètic antic, per exemple en forns de ceràmica o domèstics que no s'han mogut des de la seva darrera activació. Les investigacions recents, però, obren un ampli ventall de recerca sobre materials desplaçats, com els fragments ceràmics, sovint trobats en gran nombre en les excavacions arqueològiques, i sobre la seva possible datació.

En un segon bloc es presenten quatre articles relacionats amb l'ordenació, la classificació i el registre tipològic de les ceràmiques. Laure Salanova, a qui agraïm vivament la col·laboració a l'hora de confeccionar aquest dossier, s'endinsa en el seu article en l'anàlisi de les decoracions ceràmiques en les societats antigues i arriba a identificar el gest en l'elaboració de la decoració dels vasos, és a dir, s'identifiquen els trets individuals en el si de les produccions ceràmiques que acabaran formant part del registre cultural d'una comunitat. En un segon article, F. J. López i J. M. Espejo presenten l'actualització i l'aplicació dels progressos de la tecnologia informàtica als estudis ceràmics, fet que permet un processament ràpid i objectiu dels amplis conjunts generats per la investigació. L'article ens apropa als procediments d'anàlisi estadístiques multivariables i posa com a exemple l'estudi de l'aixovar ceràmic del Bronze final i Primera Edat del Ferro procedent de la necròpolis d'incineració de Can Piteu-Can Roqueta de Sabadell. Un altre article, el redacta M. Py des de la perspectiva del tractament exhaustiu de les dades, fins fa poc tractades de manera tradicional en estudis temàtics, per proposar programes específics de sistematització de codificacions tipològiques i amb garantia d'acceptació per la comunitat d'investigadors. A través del mòdul Dicocer, es crea una base de dades per a les formes ceràmiques que forma un diccionari tipològic de les ceràmiques protohistòriques i de l'antiguitat del Mediterrani nord-occidental. El fitxer dedicat als comptatges dels fragments i dels individus dels recipients ceràmics procedents de cada context arqueològic es realitza a partir del mòdul Syslat-Terminal i s'anomena «Cer», mentre que el fitxer denominat «Typocer» és dedicat a la

tipologia de les formes contingudes en cada context estratigràfic. La finalitat del projecte —sota el terme Syslat Terminal— permet unes anàlisis comparatives de les facies ceràmiques regionals tant pel que fa a la cronologia com a les tendències en les produccions i intercanvis. Finalment, l'article d'M. P. Prieto s'emmarca dins els corrents de l'Arqueologia Contextual i en especial dins l'Arqueologia del Paisatge, que entén que el factor espai és una eina important en la construcció social. L'article no presenta una nova forma de classificar el material, sinó que planteja una reformulació i una combinació hermenèutica de les metodologies ja existents en la qual cada part de l'anàlisi no s'esgota en si mateixa, sinó que obre preguntes per tornar a connectar amb una altra anàlisi, i així aconseguir un major coneixement de les societats.

En un tercer bloc hem aplegat els articles sobre els estudis etnoarqueològics, funcionals, interpretatius. Així, en un article compartit, J. Vieugué, S. Mirabaud i M. Regert ens apropen a una nova visió sobre la funcionalitat dels recipients ceràmics a partir de l'estudi dels continguts i a través de l'anàlisi dels residus, la naturalesa dels quals es caracteritza per mitjà de tècniques analítiques del domini de la química. A partir dels resultats obtinguts, és possible accedir a les funcions d'ús i de signe dels diferents tipus de vasos. Clou el dossier un article de reflexió teòrica de V. Roux que proposa un nou mètode de classificació a partir de la identificació que ens apropa a la cadena operativa definida com «una sèrie d'operacions que transformen una matèria primera en un producte acabat, que esdevé objecte de consum o eina». En etnoarqueologia ceràmica, aquest concepte és àmpliament utilitzat per descriure i comprendre la variabilitat dels processos tècnics i els objectes com a elements de caracterització de factors socials i funcionals d'una societat.

Amb aquest dossier, que evidentment no esgota les infinites possibilitats d'anàlisi existents actualment sobre els estudis de les produccions ceràmiques, COTA ZERO intenta fer un primer exercici de contacte amb alguns dels nous corrents desenvolupats avui en dia tot esperant haver contribuït, si bé parcialment, en la comprensió del que representaren ceràmiques i ceramistes en els contextos de les societats del passat.